

Bài 22

KHỞ NGHĨA LÝ BÍ. NƯỚC VẠN XUÂN (542 – 602)

(tiếp theo)

(1 tiết)

I – Mục tiêu bài học

1. Về kiến thức

HS hiểu được :

– Khi cuộc khởi nghĩa Lý Bí bùng nổ, thế lực phong kiến Trung Quốc (triều đại nhà Lương và sau đó là nhà Tùy) đã huy động lực lượng lớn sang xâm lược nước ta hòng lập lại chế độ đô hộ như cũ.

– Cuộc kháng chiến của nhân dân ta chống quân Lương trải qua hai thời kì : thời kì do Lý Bí lãnh đạo và thời kì do Triệu Quang Phục lãnh đạo. Đây là cuộc chiến đấu không cân sức, Lý Bí phải rút lui dần và trao quyền cho Triệu Quang Phục. Triệu Quang Phục đã xây dựng căn cứ Dạ Trạch và sử dụng cách đánh du kích, đánh duổi quân xâm lược, giành lại chủ quyền cho đất nước.

– Đến thời Hậu Lý Nam Đế, nhà Tùy huy động một lực lượng lớn sang xâm lược. Cuộc kháng chiến của nhà Lý thất bại – nước Vạn Xuân lại rơi vào ách đô hộ của phong kiến phương Bắc.

2. Về tư tưởng, tình cảm

– Học tập tinh thần chiến đấu chống ngoại xâm, bảo vệ Tổ quốc của ông cha ta.

– Giáo dục ý chí kiên cường, bất khuất của dân tộc.

3. Về kĩ năng

Tiếp tục rèn luyện kĩ năng phân tích và kĩ năng đọc bản đồ lịch sử.

II – Những điều cần lưu ý

1. Ngay khi cuộc khởi nghĩa bùng nổ, nhà Lương đã hai lần cử quân sang đàn áp, nhưng đều thất bại. Kết quả, nhà nước Vạn Xuân được thành lập.

Nhưng phong kiến phương Bắc vẫn muốn xoá bỏ vĩnh viễn nước ta trên bản đồ thế giới nên đến tháng 5 năm 545, chúng lại kéo quân sang xâm lược nước Vạn Xuân.

Đây là cuộc chiến đấu không cân sức, nước Vạn Xuân vừa mới thành lập, chưa được củng cố vững chắc về mọi mặt. Hơn nữa, nhà Lương lại dồn sức vào cuộc tấn công xâm lược. Do đó, quân dân ta tuy chiến đấu dũng cảm nhưng lực lượng hao mòn dần, Lý Bí cuối cùng phải trao quyền cho viên tướng trẻ là Triệu Quang Phục tiếp tục chỉ huy cuộc chiến đấu. Năm 548, Lý Bí bị nhiễm bệnh, mất.

2. Triệu Quang Phục là viên tướng trẻ người Việt, quê ở Chu Diên nên rất thông thuộc thủy thổ vùng đồng bằng Bắc Bộ. Ông theo cha là Triệu Túc tham gia cuộc khởi nghĩa Lý Bí ngay từ đầu. Ông là một tướng giỏi, có nhiều công lao trong cuộc khởi nghĩa nên được Lý Bí rất yêu quý và trọng dụng. Khi Lý Bí mất, ông đem quân về vùng đầm Dạ Trạch (Khoái Châu – Hưng Yên). Nhân dân gọi ông là Dạ Trạch Vương.

III – Gợi ý về tiến trình thực hiện bài học

1. Giới thiệu bài mới

Mùa xuân năm 544, cuộc khởi nghĩa Lý Bí đã thành công. Lý Bí lên ngôi Hoàng đế và đặt tên nước là Vạn Xuân với hi vọng đất nước, dân tộc sẽ được trường tồn. Nhưng tháng 5 năm 545, phong kiến phương Bắc, lúc này là triều đại nhà Lương và sau đó là nhà Tùy, đã mang quân sang xâm lược trở lại nước ta. Đây là cuộc chiến đấu không cân sức. Nhân dân ta đã chiến đấu rất dũng cảm, nhưng cuối cùng không tránh khỏi thất bại.

2. Thiết bị và tài liệu cần cho bài học

GV có thể sử dụng lược đồ "Khởi nghĩa Lý Bí" (loại treo tường) và dự kiến trước những kí hiệu để diễn tả diễn biến chính của cuộc kháng chiến.

3. Các bước thực hiện bài học

a) Dạy và học bài mới

Mục 3 – Chống quân Lương xâm lược

Qua lược đồ, GV lược thuật cuộc tấn công xâm lược của nhà Lương, chú ý chi tiết :

– Sau hai lần đem quân đàn áp cuộc khởi nghĩa Lý Bí nhưng đều thất bại, nhà Lương đã dồn sức cho cuộc tấn công xâm lược lần thứ ba này.

– Nhà Lương cử Dương Phiêu và Trần Bá Tiên, những viên tướng rất hiểu chiến, chỉ huy đội quân xâm lược. Lực lượng quân địch rất mạnh, trong khi đó, nước Vạn Xuân vừa mới thành lập, lực lượng còn rất non yếu.

GV có thể chỉ sơ qua về đường tiến quân của nhà Lương : cánh quân thủy theo hướng vịnh Bắc Bộ tiến vào đất liền, cánh quân bộ men theo ven biển rồi tiến xuống sông Thương.

GV tường thuật những nét chính của cuộc kháng chiến : "Quân ta do Lý Nam Đế chỉ huy kéo lên vùng Lục Đầu (Hải Dương) đón đánh địch, nhưng vì lực lượng yếu hơn, không cản được địch, vua phải lui quân về giữ thành ở cửa sông Tô Lịch (Hà Nội). Tại đây, nhiều cuộc chiến đấu ác liệt đã diễn ra. Quân địch kéo đến ngày càng đông, thành bị vỡ. Lý Bí thua to, phải rút quân về Gia Ninh, rồi rút tiếp về Tân Xương. Tại đây, nhờ sự ủng hộ tích cực của nhân dân các dân tộc, nên chỉ một thời gian ngắn, Lý Bí khôi phục được lực lượng, nâng quân số lên đến vài vạn người. Năm 546, Lý Bí đem quân ra đóng ở hồ Điển Triệt.

Tiếp theo, GV mô tả vùng hồ Điển Triệt và diễn biến cuộc chiến đấu theo SGK.

Cuối cùng, GV hướng dẫn HS trả lời câu hỏi : "Theo em, thất bại của Lý Nam Đế có phải là sự sụp đổ của nước Vạn Xuân không ? Tại sao ?" (không phải, vì cuộc chiến đấu của nhân dân ta còn tiếp diễn dưới sự lãnh đạo của Triệu Quang Phục).

Mục 4 – Triệu Quang Phục đánh bại quân Lương như thế nào ?

GV trình bày hoặc gọi một HS đọc phần mô tả về vùng Dạ Trạch trong SGK

GV hướng dẫn HS trả lời câu hỏi : "Theo em, vì sao Triệu Quang Phục chọn Dạ Trạch làm căn cứ kháng chiến và phát triển lực lượng ?" (Triệu Quang Phục là người vùng Chu Diên, rất thông thạo thủy thổ vùng này và cả vùng Giao Châu. Ông đã phát hiện những ưu điểm của vùng Dạ Trạch (đầm lầy, rộng mênh mông, lau sậy um tùm..., rất lợi hại cho cuộc chiến tranh du kích và phát triển lực lượng...).

GV dùng lược đồ mô tả nét chính của cuộc kháng chiến và nói thêm : Thấy đánh mãi không tiêu diệt được quân ta, Trần Bá Tiên thất vọng. Nhà Lương

có loạn, Trần Bá Tiên nhân đó, bỏ về nước. Nghĩa quân Triệu Quang Phục phản công, đánh tan quân xâm lược.

GV hướng dẫn HS trả lời câu hỏi : "Em hãy nêu nguyên nhân thắng lợi của cuộc kháng chiến chống quân Lương xâm lược do Triệu Quang Phục lãnh đạo ?" (được nhân dân ủng hộ, biết tận dụng ưu thế của căn cứ Dạ Trạch để tiến hành chiến tranh du kích và xây dựng lực lượng ; quân Lương chán nản, luôn luôn bị động trong chiến đấu).

Mục 5 – Nước Vạn Xuân độc lập đã kết thúc như thế nào ?

Căn cứ vào SGK, GV trình bày nét khái quát : Sau cuộc kháng chiến chống quân Lương thắng lợi, Triệu Quang Phục lên ngôi vua, tiếp tục xây dựng đất nước ; nước Vạn Xuân độc lập và tồn tại hơn 50 năm nữa (Triệu Việt Vương ở ngôi hơn 20 năm, Lý Phật Tử – hơn 30 năm).

Đây cũng là lúc nhà Tùy thành lập ở Trung Quốc (năm 589) và quân Tùy xâm lược Vạn Xuân.

GV hướng dẫn HS trả lời câu hỏi : "Vì sao nhà Tùy lại yêu cầu Lý Phật Tử sang châu ? Vì sao Lý Phật Tử không sang ?" (Cũng như triều đại nhà Lương, nhà Tùy vẫn âm mưu thôn tính và đồng hoá dân tộc ta. Do vậy, việc nhà Tùy đòi Lý Phật Tử sang châu để nhân đó có thể bắt ông rồi lập lại chế độ cai trị ở nước ta như trước. Lý Phật Tử không chịu khuất phục nên đã thoái thác không đi và tích cực chuẩn bị lực lượng để phòng).

Phần tiếp theo, GV trình bày như SGK.

b) Sơ kết bài học

GV có thể nêu câu hỏi, yêu cầu HS trả lời :

- Vì sao nhà Lương, sau đó là nhà Tùy, lại tiến hành xâm lược nước ta ?
- Vì sao quân và dân ta chiến đấu rất dũng cảm, ngoan cường trong cuộc kháng chiến chống nhà Lương, nhà Tùy nhưng cuối cùng lại thất bại ?
- Em có suy nghĩ gì về việc đặt tên nước là Vạn Xuân ?

c) Gợi ý về câu hỏi kiểm tra

- Cuộc kháng chiến của Lý Nam Đế đã diễn ra như thế nào ?
- Vì sao nhân dân ta lại biết ơn Lý Nam Đế và Triệu Quang Phục ?

IV – Tài liệu tham khảo

Mùa hè năm 545, nhà Lương sai Dương Phiêu làm Thứ sử Giao Châu, Trần Bá Tiên làm Tư mã đem quân sang xâm lược nước ta. Được tin, Lý Nam Đế đem 3 vạn quân trấn giữ Chu Diên. Tại đây đã diễn ra trận chiến đấu ác liệt, Lý Bí phải rút quân về trấn giữ cửa sông Tô Lịch và trong một trận đánh với quân Lương, Lý Bí phải rút quân về thành Gia Ninh (Bạch Hạc). Được sự phối hợp của quân Dương Phiêu, Trần Bá Tiên đã đánh chiếm được thành. Đầu năm 546, Lý Nam Đế chạy vào vùng đất của người Lào ở Tân Xương (Phú Thọ) để củng cố lực lượng. Sau một thời gian bổ sung quân số, tháng 10 năm 546, Lý Nam Đế kéo 2 vạn quân ra đóng ở hồ Điển Triệt (thuộc xã Yên Lập, Lập Thạch, Vĩnh Phúc). Tại đây, quân nhà Tiền Lý lại bại trận trước một cuộc tấn công lớn với một lực lượng mạnh của quân Trần Bá Tiên. Lý Nam Đế phải vượt sông Thao, chạy vào động Khuất Lão (Tam Nông, Phú Thọ) và giao binh quyền cho Triệu Quang Phục là một viên tướng trẻ có tài năng.

Triệu Quang Phục lui quân về đóng ở đầm Dạ Trạch (Khoái Châu – Hưng Yên) để cố thủ. Đây là vùng lầy lội đầy lau sậy, cây cỏ um tùm, giữa đầm có một khoảnh đất cao, có thể đóng quân an toàn. Địa thế ở đây rất hiểm trở, không quen địa hình, địa vật, không thể tiến vào được. Được nhân dân ủng hộ, quân đội lại quen thủy thổ nên Triệu Quang Phục đã đóng quân tại đây để chờ thời cơ tiêu diệt giặc. Quân Trần Bá Tiên kéo tới bao vây chặt Dạ Trạch nhưng bất lực không thể tiến vào được, buộc phải đóng quân xung quanh. Càng ngày, lực lượng giặc càng bị tiêu hao, quân của Triệu Quang Phục đêm đêm bí mật đánh, lương thực ngày càng cạn dần. Năm 550, Trần Bá Tiên quyết định siết chặt vòng vây, chặn mọi đường tiếp tế của nhân dân cho nghĩa quân. Giữa lúc đó, Trần Bá Tiên được lệnh vua Lương phải trở về Trung Quốc dẹp loạn Hầu Cảnh, giao binh quyền lại cho tì tướng Dương Sàn. Chớp lấy thời cơ đó, Triệu Quang Phục tập trung toàn bộ binh lực phản kích mãnh liệt vào quân Lương. Dương Sàn là tướng bất tài, quân Lương lại mệt mỏi nên nhanh chóng bị tan vỡ, bỏ chạy tán loạn. Nhân đà thắng lợi đó, Triệu Quang Phục chỉ huy quân đội kéo về giải phóng Long Biên, xây dựng nhà nước Vạn Xuân. Đến năm 571, bị Lý Phật Tử đánh úp, chiếm đoạt toàn bộ quyền hành và đất đai thuộc quyền quản lí của Triệu Quang Phục. Lý Phật Tử cũng xưng là Lý Nam Đế nên sử cũ gọi là Hậu Lý Nam Đế.

(Theo : Trương Hữu Quýnh (Chủ biên) – Phan Đại Doãn – Nguyễn Cảnh Minh
Đại cương Lịch sử Việt Nam, Tập I, NXB Giáo dục, Hà Nội 1998, tr. 92, 93).